

פניני הדרך היומי

לקט פנינים יקרים ונחמדים על סדר הדרך היומי

עירובין צח-קד | פרשת תולדות | גליון מס' 46

דף צח.

לא התירו להם להפך יריעה על פניה אלא פורס עליה את הבגד וכו' - כתב הב"ח (יו"ד סימן רע"ז) דמירושלמי (מגילה פרק א' הלכה ט') משמע שלא ילך אדם לחוץ, ויניח הספר פתוח, אם אין עליו מפה. והש"ך (שם ס"ק א') הוסיף על דבריו, שכן מוכח גם בתלמוד בבלי (עירובין דף צ"ח ע"א), וסיים הש"ך וידוע לחכמי האמת שיש מלאך אחד נקרא ש"ד, והוא שומר ד'פין על מי שמניח ספר פתוח ויוצא, שמשכח תלמודו עכ"ל.

וכתב היפה ללב (יו"ד סי' רעז אות ג) אני שמעתי על הרב הגדול הרשב"ץ, דמה שזכה לספר שו"ת גדול הנקרא תשב"ץ בדפוס וכריכה נאה אין כמוה, לפי שהיה נזהר לפרוש מפה מטפחת יפה נאה וחשובה על הספרים שהיו מונחים לפניו ללמוד בהם, זיע"א.

ורבי יעקב חיים סופר זצ"ל בספרו קול יעקב (שם אות ג) הביא בשם ספר אמרי שפר (טז, יג) שאם עומד אדם שם ליכא למיחש. והגר"ח זוננפלד בשו"ת שלמת חיים (סימן תקסח) נשאל בדבר מה שאנשים מניחים איזה דבר על הספר כדי לכסותו, אבל אינו מספיק לכסות את כל הספר, האם הדבר מועיל. והשיב, שאפשר ללמד זכות כשעושים כן לשעה קלה, משום שיש היכר ולא נקרא בזיון, ובכל זאת היותר טוב לסגור הספר לגמרי. ע"ש. ובספר שמירת הגוף והנפש (עמוד רעד) כתב בשם הבית ברוך, שאדם שאינו רוצה להשאיר ספר פתוח, ומשום כך מדפדף כמה דפים למקום אחר שאינו לומד בו כעת, לא הועיל כלום בזה, מפני שיש השערה גדולה לומר שהשכחה היא עונש על מה שהשאיר את הספר פתוח וגרם בזיון לספר, ואם כן אין הבדל אם פתוח במקום שלומד או במקום אחר. וצינינו בס' ואין למו מכשול (הלכות ת"ת פכ"א), ועוד

הביא שם שבערוך השולחן (סי' רעז ס"ב) כתב: ונראה לי שיש להקפיד בזה דווקא כשיוצא לרחוב, אבל הנכנס מחדר לחדר, או אפילו לחצר ולרחוב לא לזמן ארוך, אין חשש בזה. ע"כ. ומביא שם שרבים מהגדולים היו סומכים ע"ד הערוך השולחן הללו, אך בספר ראשית חכמה (שער היראה פרק טז), כתב שיש לכסות הספרים בעת שמפסיק מלימודו, שמא יפול מים או שאר דברים ויתלכלכו הספרים חס ושלום. ע"כ. ומשמע שאפילו כשפוסק לזמן קצר, יש לעשות כן שמא יהא בזיון לספרים, וכן דעת כף החיים פלאגי' (סימן כ אות יא), שאפילו לזמן קצר אין להשאיר ספר פתוח. ושכ"כ נמי בשו"ת ישכיל עבדי חלק ה (יו"ד סימן נו). ובשיירי כנה"ג (סי' רפב) הביא בשם ס"ח דמותר לכסות הספר בספר אחר, ואפי' בדבר חול, אך לא בדברי הבאי. ודפים בעלמא שיש בהם ד"ת, כגון צילומים, אי"צ להחמיר בהם ולהופכם כשיוצאים מן החדר. כן הביא בס' ועתה כתבו (הלכות ס"ת עמ' קטז) בשם הגר"ש וואזנר זצ"ל בשיעורי שבט הלוי להלכות ס"ת.

עוד בעניין מלאך הנקרא 'שומר דפין' אציין מעשה נורא שקשור לענין זה שהובא בס' 'חוסן ישועות' הנדפס בסוף הס' קיצור שלחן ערוך, ומעשה זה הובא ג"כ בקיצור השל"ה במס' שבועות, ומקורו הוא בסוף סידור מהרי"ק (הנקרא סידור קול יעקב מהאריז"ל) וז"ל שם: אני דוד בר יוסף בדידי הוה עובדא פעם אחת כתבתי ספר אחד ועכבתי על הספר עד קרות הגבר ואח"כ עמדתי מהספר וסיימתי בפסוק (ישעי' יג) "ושעירים ירקדו שם" והלכתי לישון, ולמחר ב' שעות קודם עלות השחר קמתי למלאכתי לכתוב הספר ופתחתי חדרי והנה איש אחד יושב על ספסל שלי במקומי ובידו ספר והי' קורא בו והאיש הי' מאויים נורא מאוד פניו כגחלי אש, ושערותיו מאירות כזהב ועיניו בולטות

כתב החתם סופר (שבת דף קמ:): 'מה שנראה לי שנולד לך זה מנהג לחדש חידושים יותר מדאי ... אכן ע"י החידושים בכל דף ועמוד עי"ז זוכר הכל ומילתא דתמיה מידכר דכירא, והנסיון מעיד לנו ע"ז ויודע אני בעצמי'.

לחוף, וכשראיתי אותו נבהלתי וכמעט פרחו נשמתי, אז פתח פיו וקראני בשמי ויאמר לי: 'אתה נבלי' דע שלא כדין עשית שעמדת מן הספר וסיימת בפסוק ושעירים ירקדו שם, רק מזיק אני ושמי שומר דפין כי אני ממתין על הדפין, ובכל עת שהמלמדין או הסופרים מסיימין בספר בפסוק רע, אני מוכן להזיק, ועתה באתי להזיקך אבל אשא פניך בפעם הזאת, כי שמעתי אומרים עליך טובות בפמליא של מעלה ביימי תשובה, אבל השב עלי שלא תכתוב אפי' אות מכאן ועד שבועות ובכן אלך לדרכי, וכן עשיתי וקיימתי את נדרי שלא כתבתי דבר גדול או דבר קטן עד שבועות ובכן הלך לדרכו ואיננו וכו', ע"כ נמצא בפ"י רש"י כתוב אצל פסוק 'ושעירים ירקדו שם', ומצוה לפרסם זה למלמדים וסופרים. עכ"ל.

וביאור הלכה (סימן שיח ס"א) בשם החיי אדם דדוקא בדבר שנעשה מעשה בגוף הדבר שנשתנה מכמות שהיה כמו מבשל וכיו"ב אז אסור בהנאה בשבת, אבל המוציא מרשות לרשות שלא נשתנה הדבר מכמות שהיה אם בשוגג מותר אפילו לו ואפילו בו ביום, יעו"ש. גם כאן הוא עבר אמנם על בונה כי הגביה את הקרקע, אבל בעץ לא עשה כלום ולכן בשוגג אולי מותר.

ואמנם החיי אדם עצמו הסיק שיש להחמיר באיסורי תורה, מכל מקום מכיון שהמשנ"ב (שם סק"ז) הביא את דעת הגר"א שמעשה שבת בשוגג מותר גם לו מיד, והסיק המשנ"ב שבמקום הצורך יש לסמוך על זה בבישול בשוגג, יעו"ש. ואם כן בענינו שיש סניף נוסף להתיר והוא על פי סברת החיי אדם, אולי יש להתיר אף אם אינו מקום צורך חשוב.

יש גם להסתפק מה הדין בסוכה גבוהה יותר מכ' אמה. ושפך ביום טוב חול בתוך הסוכה למעטה מכ' אמה האם אסור לו לשבת בתוך הסוכה מפני שיש בזה איסור של מעשה שבת ושל מצוה הבאה בעבירה, או שמא אין איסור כי לא עשה מעשה בגוף הדפנות אלא רק שפך חול בתחתית הסוכה וממילא הדפנות נכשרו.

אך יש לחלק דבסוכה הדבר נחשב שעשה מעשה בגוף הסוכה בזה ששפך עפר לתוכה ומיעטה, כי יצר כאן מחיצות שהם פחות מכ' אמה, אבל בשאלתנו לא עשה כלום בעץ כי אם בעפר שמסביב, וצ"ע.

דף ק:

עצבונך זה צער גידול בנים והרונוך זה צער העיבור- כתב המהרש"א (ח"א) קצת קשה אמאי הקדים המאוחר דהיינו גידול בנים קודם צער הריון ולידה, ותירצו החיד"א (פתח עינים) והגאון יעקב והמהרי"ל דיסקין (בראשית) דאצל חוה שנתקללה אחר לידת קין והבל היה צער גידול בנים לפני צער עיבור ולידה של שת.

עוד כתב החיד"א דעד דזר המבול לא שייך בכלל צער גידול בנים, וכמו שנא' (איוב כא) זרע נכון לפנייהם (וכדאיתא בב"ר (פל"ו) כשאשה ילדה אמרה לבנה הנולד בשעה ההיא צא והבא סכין לחתוך טבורך וכו'), וכיון שבלא"ה לא נענשה חוה בעצמה בצער גידול בנים ע"כ לא דקדק הכתוב על סדר.

בקהלת יצחק (פר' בראשית) הביא מהגר"ח מוולאזין זצ"ל שתירץ דבסדר זה נכלל עוד קללה, דבעוד שהאם עוסקת בצער גידול בנים הקטנים

דף צט.

לא יעמוד אדם ברשות היחד וישתה ברשות הרבים וכו'. ובגמ': איבעיא להו כרמלית מאי אמר אביי היא היא- כתב הריב"ש (סימן ת"ה) וז"ל: 'ובמה שנחלקתם אם 'כרמלית' נכללת במלת 'רשות הרבים' בתלמוד, מבואר הוא, שכך כוללין אותה לפעמים. שאם לא כן, בההיא ד'לא יעמוד אדם ברשות היחד וישתה ברשות הרבים', איך שאלו בגמרא: 'כרמלית מאי', ואיך אמר אביי 'היא היא', א"כ תקשי ליה מתני' דקתני 'רשות הרבים' דמשמע דוקא רשות הרבים ולא כרמלית, אלא שדרך התלמוד לכוללה לפעמים עם רשות הרבים."

דף ק.

שרשי אילן שגבוהין מן הארץ שלשה טפחים. או שיש חלל תחתיהן שלשה טפחים, אף על פי שצידו אחד שוה לארץ הרי זה לא ישב עליהן, לפי שאין עולין באילן וכו'- כתב בס' חשוקי חמד לדון בשאלה מעניינת וז"ל: שאלה גזע אילן שגבהו ג' אסור לשבת עליו בשבת משום שאין משתמשים באילן בשבת כמבואר במסכת עירובין דף ק ע"א, מה הדין בגזע אילן שהיה גובהו ג' טפחים מעל גבי הארץ, ואסור היה לשבת עליו בשבת, ושפך בשוגג עפר על גבי הקרקע סביב לגזע ונתמעט מג' טפחים. האם מותר לו לשבת על הגזע, כי עכשיו הגזע אינו גבוה ג' טפחים, או נימא דהוי מעשה שבת?

תשובה אולי יש להקל מאחר והוא יושב על הגזע והוא לא נגע ולא פגע בו אלא ששפך עפר והגביה את העפר, אולי אין זה נחשב למעשה שבת, מאחר ולא עשה מעשה בגוף העץ, והדבר דומה למבואר

בטבעם הללו כדי ללמד אותנו וכן הרחקת גזל דנמלה ועריות דיונה לאו משום איסור עושות כן אלא הקדוש ברוך הוא נתן להו טבע זו ללמד אותנו בהן. והא דקאמר ובמאי מפיס לה ה"ק בשלמא גזל דנמלה ועריות דיונה וכן כולן אנחנו רואין בעינינו שהוא יתברך בראן בטבע זו אלא פיוס דתרנגול מנא ידעינן שמפיס לה וקאמר רב יהודה אמר רב ה"ק לה זביננא לך זיגא וכו' כלומר דלהכי נתן הקדוש ברוך הוא טבע לתרנגול שיפשוט כנפיו עד לארץ קודם תשמיש לרמוז לנו כאלו אומר לה זביננא לך זיגא שיגיע עד לארץ ולכך נתן לו ג"כ הטבע לנענע בראשו אחר התשמיש רמז כאלו אומר לה לישתמיטתיה לכרבלתיה כו'.

ועל דרך זה נראה לומר הא דאיתא בפ"ק דחולין דחמריה דר' פנחס בן יאיר לא רצה לאכול עד שיעשרו תחילה דודאי חמור לאו נביא הוה אלא כיון שהשעורים לא היו מעושרין נתן הוא יתברך טבע לחמור באותה שעה שלא יאכל עד לאחר שיעשרו אותן כדי שלא יהיו נכשלין על ידיה הנותנין מאחר שהיה חמורו של אותו הצדיק לא רצה הקדוש ברוך הוא שיבא תקלה על ידיה לבני אדם והיינו דקאמר התם השתא בהמתן של צדיקים אין הקדוש ברוך הוא מביא תקלה על ידיהן ולא קאמר מביא תקלה עליהן משמע כדפי' ולכך נקט אין הקדוש ברוך הוא מביא משמע דאותו חמור כחמור דעלמא הוה אלא שהוא יתברך מנעו שלא יגיע תקלה על ידיו מאחר שהיה של צדיק. וכן נ"ל הא דאיתא במדרש רבה גבי ב' פרים שהקריבו אליהו ועובדי הבעל שלא רצה הפר ללכת אמר אני וחברי תאומים ועל אבוס אחד נתגדלו חברי נבחר להקב"ה ואני לעובדי כוכבים עד שמסרו להן אליהו בידי וואמר לו פר פר אל תחוש כשם שיתקדש שמו של מקום ע"י חבריך וכו' לאו שהפר היה מדבר כן בפיו דאין כל חדש תחת השמש שהרי אמרו על פי האתון דבלעם שנברא בין השמשות אלא הקדוש ברוך הוא נתן אז טבע בלב הפר שלא ילך משם כאלו אינו רוצה ללכת מחמת שנבחר לעובדי כוכבים וכשאמר לו אליהו פר פר אל תחוש וכו' אז ביטל הוא יתברך את הטבע ההוא והלך וכל זה עשה כדי שיראו ישראל וילמדו מוסר מן הפר הזה.

דף קא.

האי מדורתא ממטה למעלה אסור, ממעלה למטה שרי וכו' - כתב בשו"ת משנה שכיר (או"ח סי' קי"ט ס"ק ב'): ואם יעלה ביד מר רבא שליט"א איזה ישוב נכון גם על קושית בני, היניק וחכים כמר חיים מנחם נ"י על הספורנו פ' פקודי, בפסוק ויקם משה את המשכן (שמות מ', י"ח), וזה לשונו, עשר

לטפחם ולגדלם היא מתעברת שנית ונוסף לה צער הריון על צער גידול בניה, וקשה לה אז הטורח מאד, ואין הקדוש ברוך הוא ממתין לתת לה הריון עד שיגדלו בניה הראשונים.

צניעות מחתול - פרש"י: שאינו מטיל רעי בפני אדם, ומכסה צואתו. וכתב הרש"י דלי היה נראה לפרש שהוא צנוע בתשמיש. עד שאומרים עליו כי הנקבות מתעברות בלא חבור זכר כמובא בספר שערי שמים מאמר ד' אחרי זה ראיתי בערוך ערך צנע הא' שפי' כן בפ"י הא'.

עריות מיונה - ופרש"י ד"ה עריות מיונה. שאינה נזקקת אלא לבת זוגו.

הנהה כתב במשך חכמה (ריש פ' תזריע) דיש לתמוה שבקרבנות היולדת גם העשירה מביאה חטאת בעוף בניגוד לשאר מקומות שהעשיר מביא כל קרבנותיו בהמה.

ויישב לזה ברעיון נפלא על פי מה דאיתא בגמ' נדה (ל"א ע"ב) אמר ר' שמעון מפני מה אמרה תורה יולדת מביאה קרבן. שבשעה שכורעת לילד קופצת ונשבעת שלא תיזקק לבעלה. לכן חייבה התורה גם לעשירה להביא את קרבנה יונה לחטאת כפי שמבואר כאן שהיונה מיוחדת לבת זוגו, ותלמד מוסר השכל ממנה שלא תאסור על עצמה להזקק לבעלה.

זביננא לך זיגא דמטיא עד ארעא - כתב התורת חיים: לכך הוא פושט כנפיו עד לארץ קודם תשמיש נראה דלהכי רות בשעה שבקשה מבועז שישאנה אמרה לו ופרשת כנפיך על אמתך לפי שפרישת כנפיו דתרנגול בשעת תשמיש הוא ללמד אותנו דרך ארץ לכך אמרה לו בלשון נקייה ודרך רמז ופרשת כנפיך כלומר שישאנה לאשה וזהו דאיתא במדרש ארורים הרשעים להלן הוא אומר שכבה עמי כבהמה אבל כאן ופרשת כנפיך דרך צניעות.

עוד כתב שם דלכאורה תימה וכי התרנגולת צריכה למלבוש ועוד כיון דהתרנגול משקר לה פעם ושתיים לא היה לה להתרצות לו עוד. ונראה דודאי אין התרנגול מפיס את התרנגולת ולא אמר לה מידי אלא שהקב"ה נתן טבע לתרנגול שיפשוט כנפיו עד לארץ קודם תשמיש וינענע בראשו אחר התשמיש דרך פיוס כאלו הוא מפיס את התרנגולת כדי שילמדו ממנו בני אדם לפיכך את נשותיהן בשעת תשמיש. וכן הפירדה שכורעת ומשתנת לאו משום צניעות היא עושה כך שהרי אין לה דעת אלא הוא יתברך נתן לה טבע זו דרך צניעות כדי שילמדו ממנה בני אדם לעשות כן וזהו שאמר הכתוב מלפינו מבהמות הארץ וגו' שהוא יתברך מלמד אותנו מוסר מן הבהמות והעופות שלכך בראם

מפורש בביצה דף ל"ב (ע"ב), ועירובין דף ק"א ע"א, אמר רב יודא האי מדורתא ממטה למעלה אסור ממעלה למטה שרי, עיין שם רש"י ותוס', דממטה למעלה אסור משום דהוא דרך בנין, אבל ממעלה למטה דהיינו לפרוש הגג תחלה ולהחזיקו בידי אדם שרי משום דאין דרך בנין בכך, ועיין גם בשבת דף מ"ג ע"ב ברש"י ותוס' שם, וכן בתוס' שבת דף קל"ח ע"א ד"ה כסא (טרקסל), שכתבו וז"ל, אינו כן דרך עשיית אהל לעשות הגג תחלה ואחריו הדפנות ושרי, עיין שם.

וקשה הא כל מלאכת שבת ממלאכת המשכן גמרינן, ובנין המשכן היה ממעלה למטה, דתחלה היו פורשין היריעות ובני אדם מחזיקין בו, א"כ חזינן דגם כי האי הוי דרך בנין, א"כ היה לן לאסור גם בדרך זה כיון דכל מלאכת שבת ממשכן גמרינן לה, ויפה העיר ויפה הקשה. עכ"ד.

וראיתי מי שרצה ליישב על פי מה דאיתא בשבת ע"ד ע"ב שהטווה צמר ע"ג בהמה בשבת פטור, דהוה כלאחר יד, ומקשה ממה שבמשכן כל אשה חכמת לב, טוו על גבי העזים. ומשני חכמה יתירה שאני. והכא נמי, אם נימא שעל פי נס הקימו היריעות ולאחמ"כ הקרשים, או שהיתה חכמה יתירה, א"א ללמוד מזה אבעלמא לחייב הקמת אוהל בכה"ג.

היריעות מעשה חושב שנקראו משכן הוקמו קודם הקמת הקרשים, אם בידי אדם מחזיקין בו, ואם על דרך נס כדבריהם ז"ל (תנחומא שם ע"פ הוקם המשכן), ועל זה הסדר נעשה והובא אל משה, כי אמנם אותן עשר יריעות הן היו עיקר המשכן, ושאר הנכנס באותו הבנין והם האדנים והקרשים והבריחים והעמודים והאוהל היו להעמיד המשכן ולכסותו, עכ"ל. ועיין רש"י מנחות דף צ"ט (ע"א ד"ה ויקם) שכתב ג"כ כך. הרי דבנין המשכן היה תחילה פרישת היריעות, ואח"כ העמידו כתליו ואדניו להעמידו. [ובס' שם משמואל (פרשת פקודי שנה תרעה) כתב: דיש להבין טורח זה או נס זה למה, ומה תועלת בו, ומדוע לא הוקמו כדרך הבנינים מתחילה הקרשים להיות נושאים ליריעות ואח"כ היריעות, ונראה דבאשר עיקר הכוונה היתה להשראת השכינה, ומשכן וכליו היו הנושאים לאור האלקי השופע עליהם, כביכול דוגמת גוף האדם הנושא את הנשמה, לזה בא הרמז להורות חסדי השי"ת שעשה עם ישראל שהיו אחר חטא העגל ולא היו עדיין ראויין להשראת השכינה, אלא שהקדים הקדוש ברוך הוא והשרה שכינתו עליהם בעודם בשפל המצב כדי שיתעודדו ויתחזקו ויעשו ראויין להיות נושאים לאור האלקי, ולא יסתפקו במה שהשיגו את תקותם שתשרה שכינה ביניהם, ויבינו שעדיין לא באו לתכלית הכוונה, וכי עליהם עוד להעשות נושאים לאור האלקי, כדוגמת היריעות שפרוסות לראשונה טרם שהי' נושאים להם, ואח"כ סידר את הנושאים היינו הקרשים. ובדוגמא זו היו במצרים משוקעים במ"ט שע"ט ולא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ עד שנגלה עליהם ממ"ה הקדוש ברוך הוא וגאלם, על סמך בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה. וכן הוא ענין שבת זכר ליציאת מצרים שבלוחות האחרונים, שאלמלי הי' השבת ממתין לבוא עד שהיו ישראל מוכנין לקבלה לא הי' בא לעולם, אלא שהשבת פורש כנפיו על ישראל כמו שהם, ובשביל זה מתחזקים ומתעודדים להיות נושאים לקדושת השבת, כדוגמת יציאת מצרים, ועל כן בלוחות הראשונים שהיו ישראל ברום המעלה מאד היו יכולין להכין עצמם להיות נושאים לשבת טרם יבוא, וע"כ לא נאמר בהם זכר ליציאת מצרים, וכן הוא לדורות בקריאת פרשת החודש, וימי ניסן קודם פסח דוגמת פריסת היריעות קודם הקרשים], ולפי"ז יקשה מש"ס

הודעה חשובה ודחופה

לאחר שזיכנו ה' להקים את הכולל הייחודי 'בית מדרש גבוה לכהנים' - והוא כולל ערב וכולל יום שישי לכהנים להכניס לעבודת בית מקדשנו שיבנה במהרה בימינו כרצון אדיר חפצו של מרן הח"ח זיע"א שהרבה לעורר ע"כ בספריו ובמכתביו - ואשר נוסד ע"י מאות אנשים אשר נתנו הו"ק של 10 נה לקיומו והחזקתו. כעת שאיפתנו להקים 'כולל יום שלם' לכהנים, כל מי שיוכל לסייע בדבר גדול ונשגב זה למען בית ה' אלוקינו הן בעצה והן בממון שכרו רב למאוד - פנו כעת למס' הטל: 0504166339 או במייל k0504166339@gmail.com

גליון זה יוצא לאור ע"י 'שיעור הדף היומי' בביהמ"ד אהל תורה רח' הרב יוסף קארו 4 ביתר.

מידי ערב נמסר שיעור בצורה רהוטה ובהירה בשעה 7.00 בערב - שמעו ותחי נפשכם.

כמו"כ מתקיים שיעור 'למשכמי קום' לאחר הגה"ח בביהכנ"ס 'תורת משה מציון' רח' החוזה פינת דרכי איש, ו'למאחרי שבת' בביהמ"ד אהל יששכר רח' המגיד ממעזריטש 144 בשעה 10.35 בערב.

ניתן לשמוע את השיעור בקו השיעורים במס' 02-5941069 חדר 791 ולהקיש 1213

ניתן לקבל גליון זה ע"י בקשה למייל: K0504166339@gmail.com

בכתובת זו ניתן לקבל גם את הגליון היוצא ע"י 'בית מדרש גבוה לכהנים' ללימוד הלכות עבודת ביהמ"ק.

לתרומות עבור 'בית מדרש גבוה לכהנים' פנו לטל 0504166339 או דרך מכשירי נדרים.